

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2024, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 394

Edebiyat: 204

ISBN 978-625-6063-38-9

Sertifika No: 52315

Baskı Tarihi: İstanbul, 2024

Müellif: es-Seyyid Ömer b. Atâullah

Hazırlayan: Ali Benli

Kitap Editörü: Yılmaz Özdemir

Dizi Editörü: Furkan Öztürk

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.

(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

es-Seyyid Ömer b. Atâullah

Tercemetu'l- 'Atâ' iyye

Hazırlayan: Ali Benli (Doç. Dr.), Editör: Yılmaz Özdemir (Dr. Öğr. Üyesi)

İstanbul : DBY Yayınları, 2024.

100 s. ; 13,5 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 394) ___

ISBN 978-625-6063-38-9

1- Edebiyat 2- Arapça Öğretimi 3- Suriye Arapçası 4- 19. Yüzyıl

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Önsöz.....	7
Giriş.....	11
I. Tercemetu'l- 'Atâ' iyye'nin Yazarı ve Telif Sebebi.....	13
II. Eserin Muhtevası.....	17
III. Tercemetu'l- 'Atâ' iyye'de Arapça Öğretim Yöntemi.....	20
IV. Eserin Dili: Lehçe ile İlgili Unsurlar.....	24
Eserin Nüshası ve Neşirde Takip Edilen Yöntem.....	32
Kaynakça.....	35
Tercemetu'l- 'Atâ' iyye.....	39

Önsöz

Arapçanın yabancı dil olarak öğretilmesi uzun bir geçmişe sahiptir. Arapların ilk İslam fetihleriyle birlikte Arap Yarımadası'ndan çıkışı ve İslam'ın geniş bir coğrafyada yayılışı ile birlikte Arap olmayan unsurlar, İslam kültür ve medeniyetinin aktarımında araç olan bu dili öğrenmeye başlamışlardır. Irak, Suriye, Mısır ve Kuzey Afrika gibi bölgelerde yaşayanlar, yoğun Arap göçleriyle birlikte Arapçayı dil olarak benimsemiş ve Araplaşmışlardır. İran ve daha doğusundaki bölgelerde yaşayan Müslümanlar ise ilk dönemlerden itibaren ana dillerini korumuşlar, Arapçayı bir kültür ve medeniyet dili olarak öğrenmiş ve kullanmışlardır. Bu dille ilmî faaliyetlerini sürdürmüşler, kitaplar yazmışlar, hatta Arap dili ve edebiyatına önemli katkılarda bulunmuşlardır.

İslam dünyasında eğitim faaliyetinin sistemleştiği dönemden itibaren Arapça öğretiminde kullanılan materyaller, öncelikle standartlaşmış kurallara sahip olan ve ilmî ve edebî eserlerde kullanılan standart (fasîh) Arapçayı öğretme hedefiyle kaleme alınmıştır. Arapların günlük iletişimde standart dışı bazı özelliklere sahip olan ve farklı bölgelerde demografik yapıya göre değişim gösteren bir halk dili (ammîce) kullandığı ve bunun Arapçada aynı anda yaşayan iki

dil düzeyi (diglossia) oluşturduğu bilinmektedir. Bu durum çağlardır eğitim kurumlarında sadece standart Arapçayı öğrenen yabancıların, kendi lehçeleri ve yerel ağızlarıyla konuşan halk ile iletişim kurarken zorluklarla karşılaşmalarına neden olmuştur.

Modern dönemden önce bu zorluğu aşmak için girişilen çabalara ait örnekler oldukça nadirdir. Bunlardan biri, burada çeviri yazımını ve hakkında bir incelemeyi sunduğumuz *Tercemetu'l-'Atâ'iyye*'dir. Humus müftüsü Seyyid Ömer Atâullah tarafından 1821 yılında yazılan kitabın telif amacı, İstanbul'dan Şam bölgesine giden yeni valinin yerel halk ile anlaşabilmesine yardımcı olmaktır. Standart Arapçanın yapısını, Suriye bölgesinde konuşulan Arapçanın da bazı özelliklerini işin içine katarak vermeye çalışan eserde diyaloglar, kelime listeleri, mektup örnekleri ve kısa dilbilgisi açıklamaları kullanılmıştır. Metnin ana anlatım dili Suriye bölgesinde konuşulan Türkçedir. Hedef dil olan Arapça metinlerin Türkçe karşılıkları yazar tarafından kaydedilmiştir. İşaret edilen özellikleriyle eser, hem yabancılara Arapça öğretimimin hem de Arap lehçelerinin tarihine dair araştırmalara katkı sağlayacak niteliktedir. Eserin aynı zamanda Türk dili araştırmalarına da katkı sunması beklenmektedir.

Uluslararası Arap Diyalektoloji Birliği'nin (International Association of Arabic Dialectology -AIDA-) 2024 yılında Malta'da düzenlediği 14. kongresinde hakkında bir bildiri sunduğumuz *Tercemetu'l-'Atâ'iyye*'nin işaret ettiğimiz önemine binaen tam metnini yayımlamanın faydalı olacağını düşündük ve bu çalışmayı hazırladık. Metnin Türkçe kısmı hiç değiştirilmeden tam transkripsiyon ile verilmiştir. Arapça kısım Arap harfleriyle aynen metinde olduğu şekilde yazılmış, yazarın hareke koymayı tercih ettiği yerlerde hareke konulmuş, hareke lemediği yerler harekesiz bırakılmıştır. Metinde standart Arapçanın kurallarına uymayan bazı yapılar ve yazım şekilleri değiştirilmeden yansıtılmıştır.

Bu kitabın hazırlanma aşamasında birkaç değerli ismin doğrudan veya dolaylı yardımını gördüm. Öncelikle eşim Doç. Dr. Şeyma Benli'ye, Viyana'da verimli bir akademik yıl geçirmeme vesile olduğu ve özverisi ile benden desteğini hiçbir zaman esirgemediği için teşekkür etmeliyim. 2023-2024 akademik yılında Viyana Üniversitesi'nde Arap lehçeleriyle ilgili araştırma yapabilmem için davette bulunan Prof. Dr. Stephan Procházka'ya ilgisi, nezaketi ve yardımlarından dolayı minnettarım. Ayrıca metinlerimi kontrol etme konusundaki ricalarımı hiçbir zaman geri çevirmeyen ve bu kitabın giriş bölümünü okuyan Dr. Hatice Kübra Özcan'a teşekkür ederim.

Ali Benli
İstanbul, 2024

Kaynakça

- Abdurrahim, Yasin. *Mevsû'atu'l-âmmiyyeti's-Sûriyye*, Dimaşk: Menşûrâtu'l-Hey'eti'l-âmmeti's-sûriyye li'l-Kitâb, 2012.
- Bakhit, Muhammad Adnan Salamah. *The Ottoman Province of Damascus in The Sixteenth Century*. Doctoral Thesis. School of Oriental and African Studies University of London. 1972.
- Benli, Ali. “Yabancılara Arapça Öğretimi Tarihinde Farklı Bir Tecrübe: Konuşma Dilini Diyaloglarla Öğreten Bir Kitap Hediye-i Hassân”, *Osmanlı'da Ulûm-i Arabiyye* ed. Ahmet Meydan – Ali Bulut – Akın İşleme, (İSAR Yayınları 2021). 509-536. İstanbul: 2021.
- Bilal, Zana. *Erbil Türkmen Ağzı (İnceleme-Metin)*. (Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara 2015.
- Can, Ömer Faruk. *8 Numaralı Şâm-ı Şerif Ahkâm Defterinin Çeviri ve Tahlili (Hicrî 1259-1266/Miladi 1843-1850)*, (Y. Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Cuvalay-Haak, Martin. *The Verb in Literary And Colloquial Arabi*. Berlin 1997, Mouton de Gruyter.
- den Heijer, Johannes den Heijer, “Introduction: Middle and Mixed Arabic, A New Trend in Arabic Studies”, *Middle Arabic and Mixed Arabic Diachrony and Synchrony*, (ed. Liesbeth Zack & Arie Schippers), Brill: Leiden 2012, 1-27.
- Erol. S. *Mahmut Kaşgarlı Armağanı*. “Suriye Türkmen Türkçesi Ağzlarında Şimdiki Zaman”. (Ed. Ali İhsan Öbek, Levent Doğan, Sevgi Öztürk, Barış Berhem Acar), Çanakkale: Paradigma Akademi 2021, 47-71.

- Fazlıoğlu, Şükrân. “Kevâkib-i Seb‘a’ya Göre Osmanlı Medreselerinde Arap Dili ve Belagati Öğretimi”. *Osmanlı’da Dil ve Edebiyat*, İstanbul: Mahya Yayıncılık 2018, 153-165.
- Hagen, Gottfried, “Ottoman Empire”, *The Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*, ed. Kees Versteegh. Leiden: Brill 2006, 3/501-505.
- Hallberg, Andreas. *Case Endings in Spoken Standard Arabic*. Lund: Lund University Press 2016.
- Hazer, Dursun. “Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi ve Okutulan Ders Kitapları”, *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2002/1, 274-293.
- Haywood, J. A. & Nahmad, H. M., *A New Arabic Grammar of the Written Language*, Lund Humphries: London 2005.
- Holes, Clive, “Kuwaiti Arabic”, *The Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*, ed. Kees Versteegh. Leiden: Brill 2006, 2/608-620.
- Ingham, Bruce, “Khuzestan Arabic”, *The Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*, ed. Kees Versteegh. Leiden: Brill 2006, 2/571-594.
- Kalkan, Gülşah Parlak, *Kilis Yöresi Söz Varlığı*. İstanbul: Eğitim Yayınevi 2022.
- Landberg, Carlo, *Proverbes et Dictons du Peuple Arabe (Volume I Province De Syrie Section de Saydâ)*, Leiden: Brill 1883.
- Lentin, Jérôme. “Damascus Arabic”. *The Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*, ed. Kees Versteegh. Leiden: Brill 2006, 3/215-224.
- Lentin, Jérôme. “Middle Arabic”. *The Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*, ed. Kees Versteegh. Leiden: Brill 2006, 1/546-555.
- Mark W. Cowell, *A Reference Grammar Of Syrian Arabic*, Georgetown University, 1964.
- Pfeifer, Helen. *Empire of Salons Conquest and Community in Early Modern Ottoman Lands*, Princeton: Princeton University Press 2021.
- Procházka, Stephan. “Turkish Loanwords”, *The Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*, ed. Kees Versteegh. Leiden: Brill 2006, 4/589-594.
- Procházka, Stephan. *The Cambridge Handbook of Arabic Language and Linguistics*. (ed. Karin Christina Ryding & Dawid Wilmsen. Cambridge: Cambridge University Press. 2021. (214-243)
- Teftâzânî, Sa‘duddîn b. Mes‘ûd, *Şerhu Tasrîfi'l-İzzî*, ed. Muhammed Câsim el-Muhammed, Cidde: Dâru'l-Minhâc, 2011.

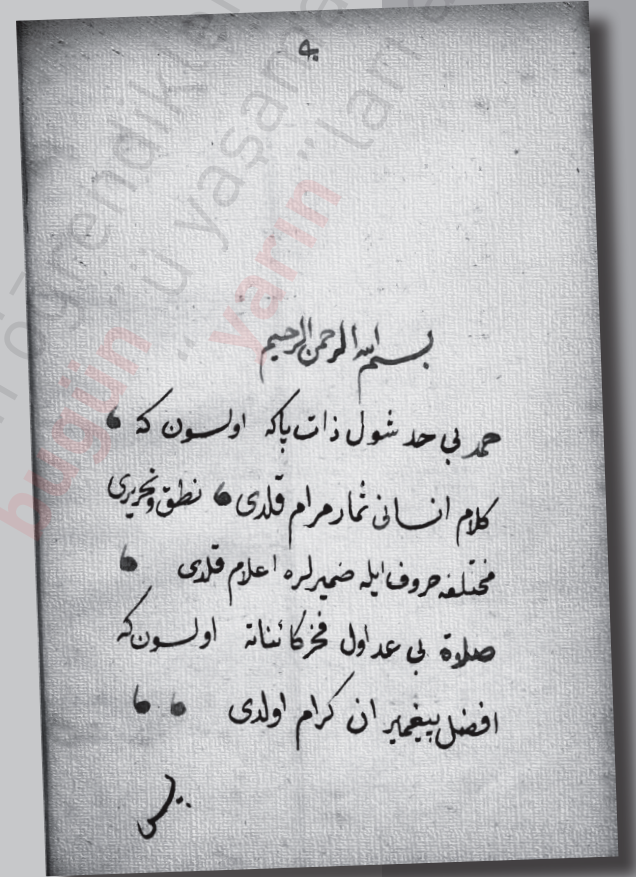
- Versteegh, Kees. *The Arabic Language*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2014.
- Zwartjes, Otto - Woidich, Manfred. “Damascus Arabic According to the Compendio of Lucas Caballero (1709)”. *Middle Arabic and Mixed Arabic: Diachrony and Synchrony*. ed. Liesbeth Zack - Arie Schippers. 295-334. Leiden, Boston: Brill. 2012.

ARŞİV BELGELERİ

- Osmanlı Arşivi, A. DVN, 17-37, tarih: 11/08/1262.
Osmanlı Arşivi, Hatt-ı Hümayun, 730/34719.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

TERCEMETU'L- 'ATÂ'İYYE

Tercemetü'l-'Atâiyye

Bismillâhi'r-Raḥmâni'r-Raḥîm

Ḥamd-i bî-ḥad şol zât-ı pâke olsun ki kelâm-ı insânî şimâr-ı merâm kıldı. Nuṭṭ u taḥrîri muḥtelife ḥurûf ile zamîrlere i' lâm kıldı. Şalât-ı bî 'ad ol fâḥr-i kâ' inâta olsun ki efdâl-i peygamberân-ı kirâm oldı. [3a]

Pes andan şoñra 'Arabistân ve diyâr-ı Şâmiyye'ye teşrîf buyuran vüzerâ-i 'izâm efendilerimiziñ lügatleri gâliben fi'l-aşl Türkiyye olduğından maḥall-i merḳûmun ahâlîsi 'Arabî olduğda meyânelerinde iḳtizâ iden ba'z-ı 'Arabî kelâmınıñ kavâ'idlerini yazmaq maṭlûb olduğda biñ iki yüz otuz altı senesi mâh-ı şevvâliñ yedinci günü taḥrîre mübâderet olundu. Bu risâlecige *Tercemetü'l-'Aṭâ'iyye* deyü nâm virilüp üç bâb üzre mebnî: evvelki bâb ef'âl kavâ'idini beyân ve bâb-ı şânî ḥurûf kavâ'idini ve bâb-ı şâlis esmâ kavâ'idini beyânında olup lügat-i 'Arabiyye olsun gerek Türkiyye olsun kavâ'idlerini [3b] ḥibr-i aḥmer ile taḥrîr olunup intifâ'a qarîb ola inşâ 'Allâhü Te'âlâ.

el-Bâbu'l-evvel fi kavâ'idi'l-ef'âl ve tevlidihâ bi'ş-şarf

Bâb-ı Evvel ef'âlîñ kavâ'idini ve şarf ile tevlidindedir. Zira Türkîde alti zamîri bilmekle aşlından furû' toğurmak ḥususunda bu 'ilm-i taşavvurî zâhirde şecere gibi olup kelâm-ı insân şimâr-ı merâm olduğ zihne

